

ŠUPLJA CRKVA U SOLINU U SVJETLU NUMIZMATIČKIH NALAZA

<https://www.doi.org/10.17234/9789533790350.23>

Tema rada povezana je s jednim od najznačajnijih arheoloških nalazišta u južnoj Hrvatskoj – Šupljom crkvom u Solinu. S obzirom na temu znanstvenog skupa, poseban naglasak stavljen je na starokršćansko razdoblje iz kojega je monumentalna bazilika građena u 6. stoljeću. Uz kratak pregled povijesti istraživanja i najznačajnijih starokršćanskih spomenika, posebno se analiziraju numizmatički nalazi. Uz pojedinačne nalaze brončanog novca koji je bio u svakodnevnom optjecaju, raspravlja se i o značajnom skupnom nalazu bizantskih zlatnika skrivenih za vladavine cara Heraklija. Taj nalaz dragocjeno je svedočanstvo turbulentnog razdoblja kada Salona, pod teretom gospodarske i političke krize, polako gubi značaj i prestaje biti dio bizantskog posjeda na istočnoj jadranskoj obali.

Ključne riječi: Šuplja crkva, Solin, Salona, Bizant, numizmatički nalazi, ostava novca

Šuplja crkva u Solinu spada u najvažnija arheološka nalazišta hrvatske prošlosti. Smještena je uz desnu obalu rijeke Jadro, istočno od bedema antičke Salone u smjeru Majdana. Riječ je o kompleksnom nalazištu s ostacima starokršćanske i srednjovjekovne crkve, kao i starijeg rimskog groblja (sl. 1). Prva arheološka istraživanja provodila su se 20-ih godina prošlog stoljeća u organizaciji društva Bihać. Povod istraživanjima bila je potraga za mauzolejem hrvatskih vladara. Radilo se 1927. i 1928. godine. Potom su 30-ih godina istraživanja povjerena danskom arhitektu E. Dyggveu, zatim Lj. Karamanu, da bi bila prekinuta početkom 2. svjetskog rata.¹ U poratnim godinama lokalitet je bio zapušten i na njemu su vršeni samo određeni konzervatorski zahvati.² Istraživanja, koja se u kontinuitetu provode u organizaciji Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika iz Splita od 1989. godine, potvrdila su veliku važnost nalazišta i obogatila hrvatsku znanost novim spoznajama povezanim s najstarijom povijesti Hrvata.³ Tim istraživanjima definirana je i starokršćanska crkva podignuta vjerojatno u 6. st., a možda i ranije. Riječ je o križnoj bazilici dužine gotovo 50 metara s polukružnom apsidom ojačanom trima kontraforima i pokrajnjim prostorijama. Sjeverni zid starokršćanske crkve sačuvan je i do 3,5 m visine, a dijelom ga prekriva suvremena prometnica.⁴ S istočne strane je rimsko paljevinsko groblje koje većim dijelom nije istraženo.

Pored brojnih značajnih nalaza arhitekture, skulpture te ostalih arheoloških spomenika, izdvaja se i numizmatička građa zastupljena novcima u rasponu od 1. do prve polovine 7. stoljeća.⁵

¹ Zekan 2000, 249–254.

² Zekan 2000, 255; Piteša 2012, 130–133.

³ Zekan 2000, 255–258; Gjurašin 2000.

⁴ Bogata starokršćanska i ranosrednjovjekovna arheološka građa tek treba biti stručno i znanstveno obrađena kako bi se dobila prava slika o ovome izuzetnom nalazištu.

⁵ Svi novci ovdje obrađeni čuvaju se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika. Nije poznato je li za ranijih istraživanja bilo numizmatičkih nalaza.

Sl. 1 Zračni snimak Šuplje crkve (autor Tonko Bartulović, preuzeto iz Piteša 2012, 134)

Popis pojedinačnih nalaza novca

a. rimski novac

1. Vespasianus

69. – 79. g.

Dp/As, Roma, RIC ☿

Dim.: 27 x 25 mm; Težina: 8,26 g; Kalup: 6.

Probušen. Istrošen. MHAS 2927. T. 1.1.

2. Antoninus Pius

138. – 161. g.

AE 2, Corinth

Rv.: CLI COR Pegasus d.

Dim.: 23 x 21 mm; Težina: 6,68 g; Kalup: 8.

Dobro sačuvan. MHAS 2932. T. 1.2.

3. Aurelianus

270. – 275. g.

An, Roma, RIC 53

Rv.: Restitut orbis, car i žena.

Dim.: 24 x 22 mm; Težina: 3,14 g; Kalup: 7.

Datum: 1998-07-21. Dobro sačuvan. MHAS 2924.

4. Aurelianus ili Probus

3. st.

An, ☿, RIC ☿

Dim.: 22 x 21 mm; Težina: 3,51 g.

Istrošen. MHAS 2929.

5. Galerius

300. g.

Num, Aq, RIC 30b

Rv.: Sacra Monet Augg et Caess nostr, Moneta stoji l.

Dim.: 28 x 27 mm; Težina: 10, 02 g; Kalup: 12.

Datum: 2001-07-27. Dobro sačuvan. MHAS 2923.

6. Constantinus II. ili Constantius II.

337. – 340. g.

Cen, Cyz, RIC ζ, SMK ζ

Rv.: Gloria exercitus, 1 bojni znak.

Dim.: 15 x 14 mm; Težina: 1, 28 g; Kalup: 6.

Istrošen. MHAS 2926.

7. Constantius II.

348. – 355. g.

AE 1, Sis, RIC ζ, ..SIS.ζ

Rv.: Fel temp reparatio, galija.

Dim.: 24 x 22 mm; Težina: 3, 90 g; Kalup: 6.

Istrošen. MHAS 2925.

8. Neodrediv

4. st.

AE 2, ζ, RIC ζ

Dim.: 121 mm; Težina: 4, 16 g; Kalup: 6.

Istrošen. MHAS 2928.

9. Neodrediv

5. st.

Min, ζ, RIC ζ

Dim.: 12 x 11 mm; Težina: 1, 18 g.

Istrošen. MHAS 2930.

10. Neodrediv

5. st.

Min, ζ, RIC ζ

Dim.: 12 x 10 mm; Težina: 1, 05 g.

Istrošen. MHAS 2931.

b. bizantski novac

1. Iustinianus I.

563. – 564. g.

10 Num, Cyz, Morrisson 1970, 91, K...

Dim.: 14 x 13 mm; Težina: 2, 67 g; Kalup: 12.

Istrošen. Istočno od apside starokršćanske crkve. MHAS 2920.

2. Iustinianus I.

555. – 566. g.

10 Num, Nic, Morrisson 1970, 88, NIK

Dim.: 16 x 15 mm; Težina: 4, 81 g; Kalup: 6.

Datum: 1990-11-17. Istrošen. MHAS 2921.

3. Iustinus II.

570. – 571. g.

20 Num, Tes, Morrisson 1970, 134, 5/11, TES

Dim.: 19 x 18 mm; Težina: 4, 44 g.

Istrošen. MHAS 2919. T. 1.3.

4. Mauricius Tiberius

594. – 595. g.

20 Num, Tes, Morrisson 1970, 189, 7/05, TES XIII

Dim.: 23 x 21 mm; Težina: 6, 50 g; Kalup: 6.

Istrošen. Nalaz iz prostorije sjeverno od crkve. MHAS 2918. T. 1.4.

5. Heraclius ζ

602. – 610. g.

12 Num, Ale, Morrisson 1970, 295. br. 10/59-68 ζ

Dim.: 14 x 13 mm; Težina: 1, 01 g.

Datum: 1998-04-27. Istrošen. MHAS 2922.

6. Neodrediv

6. st.

10 Num, ζ, Morrisson 1970 ζ

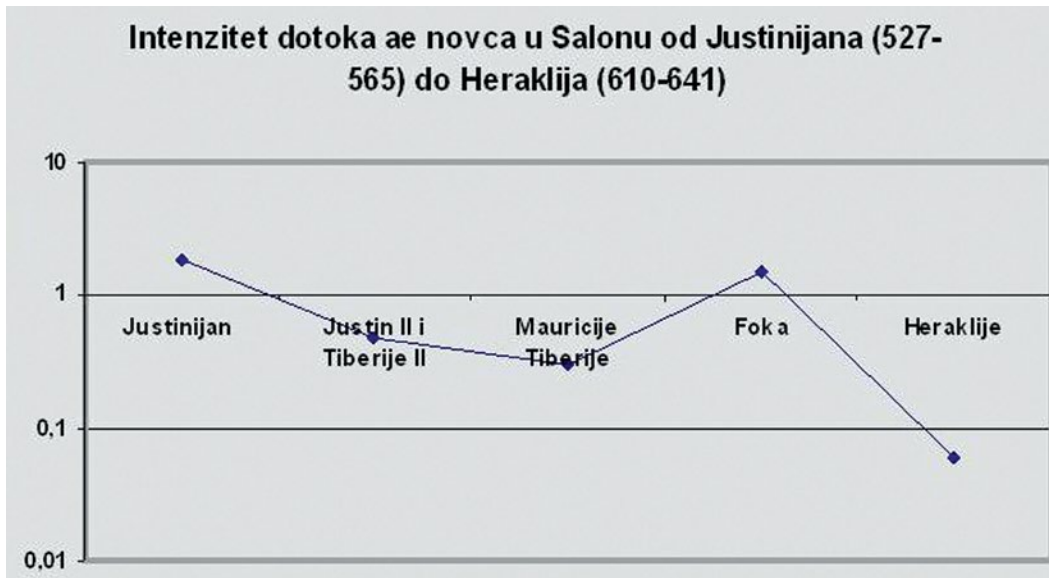
Dim.: 15 x 14 mm; Težina: 2, 68 g.

Istrošen. MHAS 2934.

Pojedinačni nalazi novca su relativno skromni. S obzirom na karakter nalazišta bilo je za očekivati da će rimski novci biti najbrojniji. No, ni njih nema puno. Najstariji primjerak može se pripisati caru Vespazijanu (T. 1.1). On, međutim, po sredini ima pravilnu kružnu perforaciju, što znači da je u nekom kasnijem razdoblju korišten u posve druge svrhe. Rimski provincijalni primjerak kovan u Korintu za vladavine Antonina Pija može se povezati s rimskim paljevinskim ukopima otkrivenim na sjeveroistočnoj strani crkve (T. 1.2). Treće stoljeće zastupljeno je antoninijanima Aurelijana i možda Proba. Najstariji primjerak novca četvrtog stoljeća je num cara Galerija iz 300. godine kovan u Akvileji. Dva primjerka novca pripisujemo sinovima Konstantina Velikoga. Jedan je emitiran iz kovnice grada Kizika, a drugi iz Siscije. Primjerci potpuno istrošenog novca malih dimenzija vjerojatno pripadaju samom kraju četvrtog ili petom stoljeću.

Među pojedinačnim nalazima bizantskog novca zastupljeni su primjerci od druge polovine 6. do vjerojatno prve polovine 7. stoljeća. Novci su u vrlo lošem stanju očuvanosti, istrošeni i oštećeni, tako da je neke teško precizno determinirati. Dva primjerka dekanumija emitirani su iz kovnice Kizik i Nikomedija u drugoj polovini Justinijanove vladavine kada je Salona već čvrsto u bizantskoj vlasti nakon uspješne vojne protiv Istočnih Gota. Moguće je da ovom vremenu pripada i jedan jako istrošeni dekanumij kojega nije moguće preciznije odrediti. Nešto mlađi je jako istrošeni primjerak u vrijednosti 20 numa, po detaljima na reversu pripisan Justinu II., a emitiran iz kovnice grada Tesalonike (T. 1.3). Iz iste kovnice i iste nominale je primjerak pripisan Mauriciju Tiberiju iz zadnjeg desetljeća 6. stoljeća (T. 1.4). Primjerak u vrijednosti od 12 numa je gotovo nečitljiv, no može se pripisati kovnici u Aleksandriji. Njegova pobliza datacija je upitna, no sigurno je bio emitiran od druge polovine 6. do prve polovine 7. stoljeća. Neki stilski detalji na reversu upućivali bi na razdoblje Heraklijeve vladavine pa je i pobliza datacija u te godine posve moguća.

Šest komada bizantskog novca previše je mali uzorak da bi mogli govoriti o intenzitetu dotoka novca. Zbog toga smo ih uklopili u već poznate i objavljene pojedinačne nalaze bizantskog brončanog novca s različitih položaja u Saloni.⁶ Na osnovi toga dobili smo grafikon koji zorno prika-

Graf 1 Grafikon intenziteta dotoka novca u bizantsku Salonu

⁶ Bonačić Mandinić 1992.

zuje kako dotok novca u bizantsku Salonu varira s jasnim padom intenziteta u doba Heraklijeve vladavine (Graf 1).

Sagledavajući ukupan broj pojedinačnih novčanih nalaza na lokalitetu Šuplja crkva, upada u oči vrlo mali broj rimskog novca. Posebice je uočljiv manjak kasnoantičkog novca koji se obično na sličnim nalazištima pronalazi u velikom broju. Kao primjer navedimo nalazišta Klapavice kod Klisa i Brzet kod Omiša sa starokršćanskim crkvama, gdje u numizmatičkim nalazima apsolutno dominiraju kasnoantički rimski novci.⁷ Za pretpostaviti je da je u Šupljoj crkvi takva situacija zbog erozije tla i čestog poplavlivanja lokaliteta, doticanja i oticanja oborinskih voda te blizine rijeke, pri čemu su mnogi novci i drugi sitni nalazi jednostavno propali. Tome u prilog govori činjenica da su sačuvani primjerci kovanica u vrlo lošem stanju očuvanosti.

Tijekom istraživanja Šuplje crkve 1998. godine otkrivena je skupina bizantskih zlatnika. Taj nalaz privukao je veliku pozornost i ponovno aktualizirao pitanja o povijesnim prilikama i događajima na istočnoj jadranskoj obali u prvoj polovini 7. stoljeća. Zlatnici su pronađeni u razdjelu između klupe i sjevernog zida ranokršćanske crkve.⁸ Uokolo nije bilo ostataka keramike pa se može pretpostaviti da su novci bili pohranjeni u kožnoj ili platnenoj vrećici. Riječ je o pet primjerkara novca kovanih u kovnici grada Konstantinopola – tri solida cara Mauricija Tiberija i po jedne tremise careva Foke i Heraklija.⁹

1. Mauricius Tiberius

582. – 602. g.

Sol, Con, Morrisson 1970, 181, br. 7/08

Dim.: 12 mm; Težina: 4, 40 g; Kalup: 7.

Dobro sačuvan. MHAS 2824. T. 2.1.

2. Mauricius Tiberius

582. – 602. g.

Sol, Con, DOC 1966, 295, br. 4/1,2 (583. g.)

Dim.: 20 x 21 mm; Težina: 4, 47 g; Kalup: 6.

Dobro sačuvan. MHAS 2825. T. 2.2.

3. Mauricius Tiberius

582. – 602. g.

Sol, Con, Morrisson 1970, 181, br. 7/08

Dim.: 20 x 21 mm; Težina: 4, 41 g; Kalup: 7.

Dobro sačuvan. MHAS 2826. T. 2.3.

4. Focas

602. – 610. g.

Tre, Con, DOC 1968, 160, br. 18 (603. – 607. g.)

Dim.: 17 x 18 mm; Težina: 1, 49 g; Kalup: 7.

Dobro sačuvan. MHAS 2827. T. 2.4.

5. Heraclius

610. – 641. g.

Tre, Con, Morrisson 1970, 270, br. 10/82–85

Dim.: 16 x 17 mm; Težina: 1, 50 g; Kalup: 7.

Dobro sačuvan. MHAS 2828. T. 2.5.

⁷ Numizmatički materijal s ovih nalazišta većinom nije objavljen, a čuva se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika.

⁸ Ovo je ispravan podatak o nalazu koji donosi M. Katić. O tome vidi u: Katić 2018, 248, 249.

⁹ Šeparović 2017, 1008.

Prva polovina 7. stoljeća razdoblje je kad Salona itekako osjeća posljedice društvene, političke i gospodarske krize. Grad sve više gubi ekonomski i prometni značaj, a stanovništvo se zbog smanjene poljoprivrede sve teže moglo prehranjivati.¹⁰ Posljedica toga bio je pad broja stanovnika što je, uz povlačenje vojske, dovelo do situacije da je veliki grad teško mogao ostati u bizantskoj vlasti. U Salonu su sigurno dopirale i uznemiravajuće vijesti s panonskih prostora, među kojima je veliki strah izazvala ona o padu Sirmija 582. godine te se stanovništvo stoga sve više povlačilo u sigurnija mjesta koja je bilo lakše braniti i gdje se moglo lakše prehraniti. O situaciji u Salonu svjedoči i pismo pape Grgura I. upućeno salonitanskom biskupu Maksimu u ljeto 600. godine.¹¹ U pismu se govori o upadima Slavena preko Istre u Italiju te o njihovim prijetnjama samoj salonitanskoj biskupiji. Pitanje pada Salone jedno je od najintragantnijih u hrvatskoj historiografiji i dan-danas pobuđuje znanstvene rasprave.

Kako je u razdoblju kraja 6. i prve polovine 7. stoljeća iz objektivnih razloga veliki značaj pridavan financiranju vojske, nesumnjivo se vojnim jedinicama mogu pripisati skupni i pojedinačni nalazi zlatnika. U Polačama na otoku Mljetu za vrijeme podmorskih arheoloških istraživanja pronađen je zlatni solid Mauricija Tiberija.¹² Prema podacima britanskog arheologa Arthura Evansa, primjerak zlatnika cara Foke bio je nađen u Cavtatu, odnosno rimskom Epidauru, gradu kojeg je, prema izvorima, zatekla sudbina slična onoj Salone.¹³ Dva zlatna solida Mauricija Tiberija potječu s lokaliteta Vrana¹⁴ i Ivoševci, nekadašnjeg rimskog logora Burnum¹⁵ te sjeveroistočno od arijanske bazilike u Solinu.¹⁶ Podatak iz arhiva Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika govori nam o nalazu Heraklijeva zlatnika u blizini Roškog slapa, dok nalaz Heraklijevog novca u Zadru bilježi stara inventarna knjiga zadarskog Arheološkog muzeja.¹⁷ U Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika čuvaju se dva zlatna solida s nepoznatih nalazišta sjeverne Dalmacije od kojih je jedan cara Foke, a drugi Heraklija.¹⁸ Najveći broj zlatnog bizantskog novca čuva se u Arheološkom muzeju u Splitu.¹⁹ Ako gledamo razdoblje od Justina II. do Heraklija, takvog je novca ukupno 67 komada. Premda nisu sačuvani podaci o nalazištu, za pretpostaviti je da većina tog novca potječe upravo iz Salone, što bi svjedočilo o značajnoj prisutnosti vojske na tom području nakon oslobođanja grada od Istočnih Gota u vrijeme cara Justinijana.

Brojne ostave bizantskog novca pohranjene u zadnjoj trećini 6. i prvoj trećini 7. stoljeća zabilježene su na prostoru jugoistočne Europe i uglavnom se povezuju sa slavenskim prodorima na Balkan i prema Konstantinopolu, premda postoje i druga mišljenja.²⁰ F. Curta ih povezuje s vojskom i smatra da su one posljedica akumulirane vrijednosti koja se na taj način čuvala.²¹ Jedina ostava zlatnika Heraklijevog vremena s područja južne Hrvatske potječe iz mjesta Podkom sjever-

¹⁰ Goldstein 1992, 90, 91.

¹¹ Klaić 1972, 1.

¹² Brusić 1988, 142.

¹³ Podatak V. Delonga.

¹⁴ Mirnik – Šemrov 1998, 186.

¹⁵ Gradski muzej Drniš.

¹⁶ Marović 1984, 297.

¹⁷ Bilježnica otkupa za Hrvatsko starinarsko društvo; Mirnik 1990, 167.

¹⁸ Delonga 1981, 211, br. 13, 14; U Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika čuva se i jedna probušena imitacija Heraklijevog solida.

¹⁹ Marović 1984, 299.

²⁰ Metcalf 1962, 14–23; Metcalf 1991, 140–148; Curta 1996; Morrisson *et al.* 2006; Curta – Gandila 2012.

²¹ Curta 2011, 454.

no od grada Knina.²² Zlatnici iz Podkoma su, međutim, imitacije i bili su vrlo vjerojatno u posjedu upravo avaro-slavenskih grupa koje su u to doba koristile stare rimske ceste u svojim prodorima prema dalmatinskoj obali.²³ Na ovome mjestu valja spomenuti i skupni nalaz iz nekadašnje zbirke Luciani – Scampicchio pronađen vjerojatno u Istri prije 1884. godine koji je bio otkupljen u Trstu.²⁴ Iz nalaza je u to doba ostalo sačuvano ukupno 11 primjeraka bizantskih zlatnika (4 solida, 7 tremisa) u rasponu od Justina II. do Heraklija. Poznata ostava tzv. *Urbica* iz Narone je nešto starija i datira se novcem Mauricija Tiberija.²⁵

Što se nalaza iz Šuplje crkve tiče, smatramo da je riječ o novcu koji se darivao vojsci, tzv. *donativum*. Običaj darivanja vojske seže još u rimsko vrijeme, a zadržao ga je i Bizant, bez sumnje, do razdoblja cara Heraklija.²⁶ Zlatnici iz Šuplje crkve stoga jamačno ukazuju na prisutnost bizantske vojske u Saloni u prvim desetljećima 7. stoljeća. Za dataciju ovoga nalaza ključan je upravo Heraklijev novac koji predstavlja *terminus post quem*. Koja je točno godina u kojoj je novac kovan, vrlo je teško utvrditi, no po detaljima natpisa čini se da je riječ o ranijim godinama Heraklijeve vladavine, odnosno najkasnije 613. godina.²⁷ Pretpostavljamo da je novac bio vlasništvo nekog pripadnika manjih vojnih formacija koje su, nakon početka povlačenja glavnine vojske prema Aziji 619. godine, morale ostati u Saloni. Takve jedinice su teško mogle kvalitetno zaštititi tada već u velikoj mjeri ugroženi grad. U to doba je starokršćanska crkva još u funkciji, a nalazi se u blizini isturenih istočnih obrambenih zidova grada. Možemo pretpostaviti da je prostor u to doba napušten zbog nemogućnosti obrane i stalne opasnosti koja je prijetila. Nije nemoguće da se bizantska vojna posada zbog nekakvih iznenadnih okolnosti morala na brzinu povući u sam grad. Tom prilikom je i skupina zlatnog novca mogla biti sakrivena. O daljnjoj sudbini grada Salone svjedoče kasniji pisani izvori, i to tekstovi bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta iz 10. st., zatim splitskog arhiđakona Tome iz 13. st. te pismo pape Ivana IV. koji šalje opata Martina da otkupljuje zarobljenike.²⁸ Iz tih izvora proizlazi da je Salona prestala biti dio bizantskog posjeda u razdoblju Heraklijeve vladavine. Poznata ostava brončanog novca pronađena u istočnom dijelu antičke Salone, čiji je *terminus post quem* 631. godina, potvrdila bi da se zauzeće grada dogodilo tridesetih godina 7. stoljeća, odnosno u zadnjem desetljeću Heraklijeve vladavine.²⁹ Jasno je da su tada također mogli biti sakriveni i zlatnici iz Šuplje crkve.

Nakon Heraklijeve vladavine dolazi do potpunog zamiranja dotoka novca na istočnu jadransku obalu. Što se tiče numizmatičkih nalaza iz Šuplje crkve oni, premda skromni, ipak potvrđuju aktivnost na ovome nalazištu od razdoblja principata pa do prve polovine 7. stoljeća kada Salona prestaje biti dio bizantskog posjeda na istočnom Jadranu koji se sveo na uski obalni pojas uz neke gradove te na otoke.

²² Mirnik 1990.

²³ Somogy 2010.

²⁴ Demo 1994, 239–242.

²⁵ Marović 1988.

²⁶ Hendy 1985, 188, 646, 647.

²⁷ DOC 1968, 265–267; Morrisson 1970, 270.

²⁸ Klaić 1972, 1–8.

²⁹ Marović 1984.

LITERATURA:

- Bonačić Mandinić 1992 M. Bonačić Mandinić, „Nalazi novca”, u: *Starohrvatski Solin*, katalog izložbe, Split 1992, 187–197.
- Brusić 1988 Z. Brusić, „Antička luka u Polačama na otoku Mljetu”, u: Ž. Rapanić (ur.), *Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 12, Zagreb 1988, 139–151.
- Curta 1996 F. Curta, „Invasion or inflation? Sixth- to seventh-century Byzantine coin hoards in Eastern and Southeastern Europe”, *Annali dell'Istituto italiano di Numismatica* 43, Roma 1996, 65–224.
- Curta 2011 F. Curta, „Still waiting for the barbarians? The making of the Slavs in 'Dark-Age' Greece”, *Studies in the Early Middle Ages* 32, Turnhout 2011, 403–478.
- Curta – Gandila 2012 F. Curta – A. Gandila, „Hoards and Hoarding Patterns in the Early Byzantine Balkans”, *Dumbarton Oaks Papers* 65–66 (2011–2012), Washington D. C. 2012, 45–111.
- Delonga 1981 V. Delonga, „Bizantski novac u zbirci Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu”, *Starohrvatska prosvjeta* 11, Split 1981, 201–228.
- Demo 1994 Ž. Demo, *Ostrogothic Coinage from Collections in Croatia, Slovenia and Bosnia & Herzegovina, Situla* 32, Ljubljana 1994.
- DOC 1966 A. R. Bellinger – P. Grierson (ur.), *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection*, sv. 1, Washington D. C. 1966.
- DOC 1968 A. R. Bellinger – P. Grierson (ur.), *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection*, sv. 2/1, Washington D.C. 1968.
- Gjurašin 2000 H. Gjurašin, „Šuplja crkva u Solinu, Arheološka istraživanja 1998. i 2001. godine”, *Starohrvatska prosvjeta* 27, Split 2000, 83–87.
- Goldstein 1992 I. Goldstein, *Bizant na Jadranu*, Zagreb 1992.
- Hendy 1985 M. F. Hendy, *Studies in the Byzantine monetary economy c. 300–1450*, Cambridge 1985.
- Katić 2018 M. Katić, „Castella qui sunt super civitatem Salonitanam”, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 111, Split 2018, 245–279.
- Klaić 1972 N. Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb 1972.
- Marović 1984 I. Marović, „Reflexions about Year of the Destruction of Salona”, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 77, Split 1984, 293–314.
- Marović 1988 I. Marović, „A Hoard of Byzantine Gold Coins from Narona”, *Situla* 26, Ljubljana 1988, 295–316.
- Metcalf 1962 D. M. Metcalf, „The Aegean Coastlands under Threat: Some coins and Coin Hoards from the Reign of Heraclius”, *Annual of the British School at Athens* 57, Atena 1962, 14–23.
- Metcalf 1991 D. M. Metcalf, „Avar and Slav Invasions Into the Balkan Peninsula (c. 575–625): The Nature of the Numismatic Evidence”, *Journal of Roman Archaeology* 4, Cambridge 1991, 140–148.

- Mirnik 1981 I. Mirnik, *Coin Hoards in Yugoslavia*, BAR International Series 95, Oxford 1981.
- Mirnik 1990 I. Mirnik, „Skupni nalazi novca iz Hrvatske IX. Skupni nalaz Heraklijevih zlatnika iz Zrmanje“. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s., 23, Zagreb 1990, 163–171.
- Mirnik – Šemrov 1998 I. Mirnik – A. Šemrov, „Byzantine coins in the Zagreb archaeological museum numismatic collection, Anastasius I (A. D. 497–518) – Anastasius II (A. D. 713–715)“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s., 30–31, Zagreb 1998, 129–258.
- Morrisson 1970 C. Morriison, *Catalogue des monnaies Byzantines de la Bibliothèque Nationale I*, Paris 1970.
- Morrisson et al. 2006 C. Morriison – V. Popović – V. Ivanišević, *Les Trésors monétaires byzantins des Balkans et d’Asie Mineure (491–713)*, Paris 2006.
- Piteša 2012 A. Piteša, *Ranosrednjovjekovni kameni spomenici u Arheološkome muzeju u Splitu*, Split 2012.
- Somogy 2010 P. Somogy, „Die Imitativsolidi des Heraclius (616–629) von Zrmanja, Kroatien – eine Neubewertung“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s., 43, Zagreb 2010, 433–448.
- Šeparović 2017 T. Šeparović, „Notes on Byzantine Coins from the 7th to 9th century found in Croatia“, *XV. International Numismatic Congress Taormina 2015. Proceedings*, sv. II, Roma – Messina 2017, 1008–1012.
- Zekan 2000 M. Zekan, „Krunidbena bazilika kralja Zvonimira. Crkva Sv. Petra i Mojsija (Šuplja crkva) u Solinu. Pregled dosadašnjih istraživanja, *Starohrvatska prosvjeta* 27, Split 2000, 249–259.

TOMISLAV ŠEPAROVIĆ

ŠUPLJA CRKVA IN SOLIN IN LIGHT OF NUMISMATIC FINDINGS

Šuplja crkva in Solin is one of the most important archeological sites of the Croatian past. It is a complex site with the remains of an ancient Christian and medieval church, as well as Roman cemetery. In addition to numerous significant architectural finds, sculptures, and other archeological monuments, there is also a numismatic material represented by coins ranging from the 1st to the first half of the 7th century. Among the Roman coins the oldest specimen is pierced coin attributed to Vespasianus, while the rest can be attributed to the emperors of the 3rd and 4th century. Completely worn small-sized specimens probably belong to the 5th century. A specimen attributed to Antoninus Pius is one of the Greek imperial coins, minted in Corinth, and can be put into the context of the existing Roman cemetery with the incineration rite. Individual Byzantine coin finds include specimens of the second half of the 6th and perhaps the first half of the 7th century. Some of them can be indisputably attributed to the emperors Justinian, Justin II and Mauritius Tiberius. One coin, although hard to read, was probably minted in the Alexandrian mint during the reign of Emperor Heraclius.

During an archaeological campaign in 1998, a hoard of Byzantine gold coins was discovered. This discovery attracted a great deal of attention and re-actualized questions about the historical circumstances and events on the eastern Adriatic coast in the first half of the 7th century. The find consists of five coins minted in

the mint of the city of Constantinople – three solidi of emperor Maurice Tiberius, one Tremissis coin of emperor Phocas, and one of emperor Heraclius. It is possible that coins were in property of a member of a smaller military formation which remained in Salona after the withdrawal of Roman army in 619.

The wear of money, as well as the fact that gold coins can be longer in circulation, push the dating of this hoard more towards the second and the last third of Heracles' reign. The early Christian church was still functional at that time, but we can assume that the place was abandoned shortly after, because of the inability to defend itself from the constant danger that threatened it. It is not improbable that the Byzantine military garrison might have had to hastily retreat into the city because of some sudden attacks which must have happened during the twenties and thirties of the 7th century. On this occasion, a group of gold coins could have been hidden. The subsequent fate of the city of Salona is evidenced by later written sources, which show that Salona ceased to be part of the Byzantine estate during the reign of Heraclius. The famous bronze coin hoard found in the eastern part of ancient Salona, whose *terminus post quem* is 631, is taken as evidence that the occupation of the city occurred in the first third of the 7th century. Whether the hoard from Šuplja crkva was formed at this time, we cannot say with certainty, but the possibility is quite likely. The gold coins from Šuplja crkva are a significant material witness to the dramatic events in which the once prosperous city of Salona ceased to be part of the Byzantine estate.

Keywords: Šuplja crkva, Solin, Salona, Byzantine Empire, numismatic finds, hoard

T. 1.1a

T. 1.1b

T. 1.1 Novac cara Vespazijana (69. – 79. g.)

T. 1.2a

T. 1.2b

T. 1.2 Rimski provincijalni novac cara Antonina Pija kovan u Korintu

T. 1.3 Bizantski novac u vrijednosti 20 numa cara Justina II, emitiran iz Tesalonike

T. 1.4 Bizantski novac u vrijednosti 20 numa cara Mauricija Tiberija, emitiran iz Tesalonike

T. 2.1a

T. 2.1b

T. 2.1 Zlatni solid cara Mauricija Tiberija iz skupnog nalaza

T. 2.2a

T. 2.2b

T. 2.2 Zlatni solid cara Mauricija Tiberija iz skupnog nalaza

T. 2.3a

T. 2.3b

T. 2.3 Zlatni solid cara Mauricija Tiberija iz skupnog nalaza

T. 2.4a

T. 2.4b

T. 2.4 Zlatna tremisa cara Foke iz skupnog nalaza

T. 2.5a

T. 2.5b

T. 2.5 Zlatna tremisa cara Heraklija iz skupnog nalaza